

К. О. Величко¹, А. В. Гудзенко², К. М. Анзіна²

Аналіз лікарських рослинних зборів, що зареєстровані на фармацевтичному ринку України

¹Державна установа «Інститут фармакології та токсикології
Національної академії медичних наук України»,
м. Київ

²Приватний вищий навчальний заклад «Київський медичний університет»,
м. Київ

*Ключові слова: фармацевтичний ринок
України, лікарські рослинні збори,
виробники, АТС класифікація*

Фармацевтична індустрія України займає важливе місце серед провідних галузей економіки країни. Загалом варто зазначити, що фармацевтичний ринок України традиційно відноситься до категорії високо конкурентних і динамічно зростаючих ринків, що є характерною рисою сучасної економіки країни [1–4].

Особливої актуальності ця галузь набуває в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну, яке триває з лютого 2022 року. Інтенсивні бойові дії суттєво вплинули на функціонування всіх секторів національної економіки, включаючи фармацевтичний. З одного боку, військові дії спричинили руйнування логістичних ланцюгів, обмеження виробничих потужностей на тимчасово окупованих територіях і загальне ускладнення умов ведення бізнесу. З іншого боку, війна актуалізувала потребу в стабільному забезпеченні лікарськими засобами як військових формувань, так і цивільного населення, зокрема в регіонах, що безпосередньо постраждали внаслідок бойових дій [2–9].

Слід наголосити, що попит на фармацевтичну продукцію в умовах воєнного стану демонструє тенденцію до стабільного зростання, зберігаючи відносну стійкість до соціально-економічних і політичних коливань. Ця стійкість обумовлена як об'єктивною потребою в медикаментах першої необхідності, так і посиленням уваги держави до питань медичного забезпечення в умовах надзвичайної ситуації. Останніми роками спостерігається зростання інтересу до багатокомпонентних лікарських засобів рослинного походження, що пов'язано з їхньою високою ефективністю, м'якою дією на організм і мінімальними побічними ефектами [7, 10–17].

Мета дослідження – проведення аналізу лікарських рослинних зборів (ЛРЗ), які зареєстровані на фармацевтичному ринку України.

Матеріали та методи. При проведенні дослідження використовували доступні бази зареєстрованих лікарських засобів, а саме: Державний реєстр лікарських засобів України (актуальність баз на 01.05.2025) [18], довідник лікарських препаратів Компендіум (актуальність баз на 01.05.2025) [19] та базу Нормативно-директивних документів Міністерства охорони здоров'я України (актуальність баз від 01.05.2025) [20].

Результати та їх обговорення. В Україні виробництвом таких препаратів займаються понад 20 фармацевтичних підприємств і компаній, серед яких компанія «Ліктрави» (м. Житомир), ДП «Агрофірма Ян» (Житомирська область), ТОВ «Науково-виробнича фармацевтична компанія «Ейм» (м. Харків), ПрАТ «Віола» (м. Запоріжжя) та інші. Ці виробники активно розширюють асортимент фітопрепаратів, орієнтуючись на сучасні стандарти якості та вимоги. Практично всі види виробництва ЛРЗ демонструють зростання виробничих потужностей на фармацевтичному ринку України. Натомість, якщо розглядати саме ЛРЗ, то можна виділити всього 4 виробники [18–20].

Варто звернути увагу на той факт, що в цьому сегменті виробників представлено виключно Україна, що свідчить про високий рівень розвитку вітчизняного виробництва ЛРЗ (табл. 1).

Аналіз фармацевтичного ринку показав, що сьогодні зареєстровано 28 ЛРЗ. Дослідження виробників ЛРЗ показало, що на вітчизняному ринку найбільший асортимент лікарських засобів представлений компанією «Ліктрави» (м. Житомир), яка випускає 16 найменувань (що становить

57,14 % від загальної кількості офіційно зареєстрованих зборів). ТОВ «Науково-виробнича фармацевтична компанія «Ейм» (м. Харків) виробляє 6 ЛРЗ (21,43 %), а ПрАТ Фармацевтична фабрика «Віола» (м. Запоріжжя) – 5 (17,86 %). Найменшу кількість препаратів пропонує ПАТ «Лубнифарм» (м. Лубни) – 1 лікарський засіб (3,57 %).

Усі ЛРЗ, що містять рослинні компоненти, застосовуються для лікування широкого спектра захворювань. Вони поділяються за механізмом дії відповідно до Анатомо-терапевтично-хімічної (АТС) класифікації, що дозволяє систематизувати препарати за їхнім впливом на певні системи організму [18–20]. Основні групи ЛРЗ за АТС класифікацією наведено в таблиці 2.

Зокрема, до жовчогінних засобів (A05) належать збори, що сприяють секреції жовчі та покращують функціонування гепатобіліарної системи («Гепатофіт», «Жовчогінний збір»). Засоби для лікування цукрового діабету (A10X) включають фітопрепарати, які сприяють регуляції рівня глюкози в крові («Арфазетин», «Садіфіт»). Проносні збори (A06AX) застосовуються з метою нормалізації моторики кишечника, забезпечуючи

Таблиця 1

Структура фармацевтичного ринку лікарських рослинних зборів за виробниками

Фармацевтична компанія	Країна виробник	Кількість лікарських рослинних зборів
1. Компанія «Ліктрави», м. Житомир	Україна	16
2. ТОВ «Науково-виробнича фармацевтична компанія «Ейм», м. Харків		6
3. ПрАТ Фармацевтична фабрика «Віола», м. Запоріжжя		5
4. ПАТ «Лубнифарм», м. Лубни		1

Основні групи лікарських рослинних зборів за АТС класифікацією

АТС – код	Фармакологічна група	Назва лікарських рослинних зборів
A05	Жовчогінні засоби	«Гепатофіт», «Жовчогінний збір»
A10X	Засоби для лікування цукрового діабету	«Арфазетин», «Садіфіт»
A06AX	Проносні засоби	«Проносний збір № 1»
A16AX	Інші засоби для травної системи	«Гастрофіт», «Фітогастрол», «Шлунковий збір»
D08AX	Антисептичні засоби	«Елекасол»
G04BX	Сечогінні та урологічні засоби	«Нефрофіт», «Фітоцистол», «Фітонефрол»
N05CM	Седативні засоби	«Заспокійливий збір № 2», «Фітоседан»
R05CA	Відхаркувальні засоби	«Бронхофіт», «Грудний збір № 1», «Грудний збір № 2»

м'який послаблювальний ефект («Проносний збір № 1»). Окрему категорію становлять препарати для підтримки функціонального стану шлунково-кишкового тракту (A16AX), серед яких «Гастрофіт», «Фітогастрол», «Шлунковий збір».

До інших важливих груп ЛРЗ належать антисептичні засоби (D08AX), які забезпечують протимікробну дію («Елекасол»), а також сечогінні та урологічні препарати (G04BX), що сприяють нормалізації функції сечовивідної системи («Нефрофіт», «Фітоцистол», «Фітонефрол»). У фармакотерапії неврологічних розладів широко використовуються седативні засоби (N05CM), які чинять заспокійливу дію на центральну нервову систему («Заспокійливий збір № 2», «Фітоседан»). Крім того, відхаркувальні препарати (R05CA) сприяють полегшенню відходження мокротиння при респіраторних захворюваннях («Брон-

хофіт», «Грудний збір № 1», «Грудний збір № 2») [18, 19].

У результаті аналізу компонентного складу зазначених ЛРЗ було встановлено, що до їхнього складу входять 58 рослинних компонентів.

Найбільшого застосування набула м'ята перцева (*Menthae piperitae* L.), вона входить до складу 15 зборів, що становить понад 50,0 % від загальної кількості досліджуваних засобів. Квітки ромашки лікарської (*Matricaria chamomilla* L.) займають друге місце, адже були використані в 11 найменуваннях, тоді як кореневище солодки голої (*Glycyrrhiza glabra* L.) – 10 разів. Наступними за частотою використання є квітки нагідок лікарських (*Calendula officinalis* L.) і плоди шипшини (*Rosa canina* L.), які входять до складу 8 лікарських зборів, що становить 28,57 % від загальної кількості досліджуваних засобів [18–20].

Частоту використання найпоширеніших рослинних компонентів у ЛРЗ, які присутні на фармацевтичному ринку України, наведено в таблиці 3.

До рослинних компонентів із середнім рівнем використання належать листя кропиви дводомної (*Urtica dioica* L.), кореневища аїру звичайного (*Acorus calamus* L.), трава деревію звичайного (*Achillea millefolium* L.) та трава звіробію звичайного (*Hypericum perforatum* L.) – кожен із них зустрічається в 6 ЛРЗ (21,42 %). Кореневище валер'яни лікарської (*Valeriana officinalis* L.) використовується в 5 ЛРЗ (17,85 %).

Рідше застосовуваними компонентами, які входять до складу 4 ЛРЗ (14,29 %), є коріння алтеї лікарської

(*Althaea officinalis* L.), стулки плодів квасолі звичайної (*Phaseolus vulgaris* L.), коріння кульбаби лікарської (*Taraxacum officinalis* L.), трава хвоща польового (*Equisetum arvense* L.) та квітки цмину піщаного (*Helichrysum arenarium* L.). Найменшого поширення набули бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), кореневища елеутерококу колючого (*Eleutherococcus senticosus* L.), рильця кукурудзи (*Zea mays* L.), трава материнки звичайної (*Origanum vulgare* L.) та листя мучниці звичайної (*Arctostaphylos uvaursi* L.), які зустрічаються в 3 ЛРЗ (10,71 %) [18, 19].

Таким чином, проведений аналіз свідчить про те, що найпопулярнішими серед ЛРЗ є такі, які мають спазмолі-

Таблиця 3

Частота використання найпоширеніших рослинних компонентів лікарських рослинних зборів, які присутні на фармацевтичному ринку України

Рослинний компонент	Частота використання, %
1. М'ята перцева (<i>Menthae piperitae</i> L.)	53,57
2. Ромашка лікарська (<i>Matricaria chamomilla</i> L.)	39,28
3. Солодка гола (<i>Glycyrrhiza glabra</i> L.)	35,71
4. Нагідки лікарські (<i>Calendula officinalis</i> L.)	28,57
5. Шипшина (<i>Rosa canina</i> L.)	28,57
6. Аїр звичайний (<i>Acorus calamus</i> L.)	21,42
7. Деревій звичайний (<i>Achillea millefolium</i> L.)	21,42
8. Звіробій звичайний (<i>Hypericum perforatum</i> L.)	21,42
9. Кропива дводомна (<i>Urtica dioica</i> L.)	21,42
10. Валер'яна лікарська (<i>Valeriana officinalis</i> L.)	17,85
11. Алтея лікарська (<i>Althaea officinalis</i> L.)	14,29
12. Квасоля звичайна (<i>Phaseolus vulgaris</i> L.)	14,29
13. Кульбаба лікарська (<i>Taraxacum officinalis</i> L.)	14,29
14. Хвощ польовий (<i>Equisetum arvense</i> L.)	14,29
15. Цмин піщаний (<i>Helichrysum arenarium</i> L.)	14,29
16. Бузина чорна (<i>Sambucus nigra</i> L.)	10,71
17. Елеутерокок колючий (<i>Eleutherococcus senticosus</i> L.)	10,71
18. Кукурудза (<i>Zea mays</i> L.)	10,71
19. Материнка звичайна (<i>Origanum vulgare</i> L.)	10,71
20. Мучниця звичайна (<i>Arctostaphylos uvaursi</i> L.)	10,71

тичні, протизапальні, седативні властивості тощо. Це підтверджує раціональність їхнього включення до складу фітотерапевтичних засобів, що використовуються в клінічній практиці.

Висновки

У результаті проведеного аналізу ЛРЗ, які зареєстровані на фармацевтичному ринку України, можна зазначити наступне.

1. ЛРЗ, які присутні на фармацевтичному ринку України, виробляються виключно вітчизняними підприємствами. Найпотужнішим виробником є компанія «Ліктрави» (м. Житомир), на частку якої припадає 57,14 % усіх офіційно зареєстрованих зборів.
2. Асортимент ЛРЗ охоплює різні фармакологічні групи відповідно до АТС класифікації, що дозволяє їх

ефективно застосовувати в лікуванні захворювань шлунково-кишкового тракту, печінки, сечовидільної системи, нервової системи, дихальних шляхів та інших органів.

3. Найчастіше у складі ЛРЗ використовуються наступні компоненти: м'ята перцева, ромашка лікарська, солодка гола, нагідки лікарські та шипшина, що свідчить про їхню високу терапевтичну цінність й універсальність дії. Загалом у складі 28 ЛРЗ виявлено 58 різних рослинних інгредієнтів.
4. Компонентний склад ЛРЗ переважно включає рослини зі спазмолітичною, протизапальною, сечогінною, відхаркувальною та седативною дією, що зумовлює їхнє широке застосування в клінічній практиці як допоміжних або основних засобів комплексної терапії.

1. Травіна О. В. Фармацевтичний ринок України в конструкції сучасного глобального фармацевтичного ринку: сучасний стан та тенденції розвитку. Інвестиції. 2024. С. 192.
2. Попова І. А., Демченко Н. В., Швед, А. Б. Тенденції розвитку фармацевтичного ринку України в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. Т. 4 (543). С. 203–209.
3. Горлова І. С. Огляд фармацевтичного ринку України в часи важких випробувань. *Фармацевтична галузь*. 2023. № 1. С. 94.
4. Федорченко А. В., Кулик А. Б., Пономаренко І. В. Особливості застосування методу кластеризації в маркетингових дослідженнях фармацевтичного ринку України. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Т. 7 (1). С. 7–28.
5. Лихолат С. М., Левицька М. Є. Дослідження впливу війни на ринок лікарських засобів України. *Scientific notes of Lviv University of Business and Law*. 2022. № 35. С. 203–209.
6. Нікітіна О. О., Чоудрі С. Стан і перспективи розвитку фармацевтичного виробництва лікарських рослинних засобів. *Фармацевтичний часопис*. 2023. Т. 4 (68). С. 86–96.
7. Світовий О. М. Деякі аспекти функціонування фармацевтичного ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47.
8. Гайдай А. Ю., Чорний В. В. Проблеми фармацевтичної галузі в умовах війни. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи. 2024. С. 131–132.
9. Пашков В. М., Гнедик Є. С. Фармацевтична політика держави в умовах воєнного стану. *Публічне право*. № 2. С. 46.
10. Курбатова О. Розробка пріоритетних напрямів розвитку фармацевтичної галузі в Україні. 2024.
11. Проданова Л. В., Якушев О. В., Кравченко Д. О. Аналіз фармацевтичного ринку: світові та національні тренди. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2024. Т. 3 (2). С. 1–14.
12. Пенькова О. Г., Корман І. І., Семенда О. В. Маркетинговий аналіз фармацевтичного ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2022. Т. 9–10. С. 16–23.
13. Minarchenko V. M., Butko A. Y. Study on domestic market of medicinal products of plant origin. *Farmatsevtichnyi zhurnal*. 2017. No. 1. P. 30–36.
14. Толочко К. В. Аналіз вітчизняного ринку рослинних лікарських основів. *Вісник фармації*. 2015. № 3. С. 63–66.
15. Шульга Л. І., Безкровна К. С., Безценна Т. С. Аналіз сегмента фітопрепаратів для лікування хвороб шлунково-кишкового тракту на фармацевтичному ринку України. *Фармацевтичний часопис*. 2018. № 1. С. 93–101.
16. Мірзоева Т., Томашевська О., Герасимчук Н. Аналіз вирощування лікарських рослин в Україні на принципах сталого розвитку. *Grassroots Journal of Natural Resources*. Т. 4 (2). 2021. С. 151–164.

-
17. Нікітіна О. О., Робак А. Ю., Циба Д. С. Інноваційні підходи до використання лікарських рослин у сучасній фармацевтиці. *Технології та інженіринг*. 2024. № 3 (20). С. 110–126.
 18. Державний реєстр лікарських засобів України. URL: www.drz.com.ua.
 19. Довідник лікарських препаратів Компендіум. URL: <https://compendium.com.ua/uk/>.
 20. Міністерство охорони здоров'я України. Нормативно-директивні документи МОЗ України. URL: <https://mozdocs.kiev.ua/>.

К. О. Величко, А. В. Гудзенко, К. М. Анзіна

Аналіз лікарських рослинних зборів, що зареєстровані на фармацевтичному ринку України

У статті здійснено комплексний огляд і систематизацію даних щодо асортименту, компонентного складу та особливостей лікарських рослинних зборів, які зареєстровані на фармацевтичному ринку України, з урахуванням поширеності окремих рослинних інгредієнтів і фармакологічних груп, до яких вони належать.

Мета дослідження – проведення аналізу лікарських рослинних зборів, які зареєстровані на фармацевтичному ринку України.

Проведений аналіз показав, що всі збори, які є на ринку, виробляються вітчизняними підприємствами. Найбільшу частку займає компанія «Ліктрави» (м. Житомир), яка забезпечує 57,14 % усіх зареєстрованих препаратів. У 28 досліджених лікарських рослинних зборах ідентифіковано 58 різних рослинних компонентів.

Дослідження частоти використання сировини засвідчило, що провідну позицію займає м'ята перцева (*Mentha piperita* L.), яка включена до 15 зборів, що становить понад 50 % від загальної кількості препаратів. Другу позицію посідають квітки ромашки лікарської (*Matricaria chamomilla* L.), які виявлені в 11 ЛРЗ, тоді як кореневище солодки голої (*Glycyrrhiza glabra* L.) є в 10 зборах.

Проведений аналіз демонструє, що найрозповсюдженішими є ЛРЗ зі спазмолітичною, протизапальною та седативною дією.

Ключові слова: фармацевтичний ринок України, лікарські рослинні збори, виробники, АТС класифікація

К. О. Velychko, A. V. Gudzenko, K. M. Anzina

Analysis of medicinal plant collections registered on the pharmaceutical market of Ukraine

The article provides a comprehensive review and systematization of data on the range, component composition, and characteristics of medicinal plant collections registered on the pharmaceutical market of Ukraine, taking into account the prevalence of individual plant ingredients and the pharmacological groups to which they belong.

The purpose of the study is to conduct an analysis of medicinal plant collections registered on the pharmaceutical market of Ukraine.

The analysis showed that all preparations represented on the market are produced by domestic enterprises. The largest share is held by "Liktravy" factory company (Zhytomyr), which provides 57.14% of all registered preparations. Fifty-eight different plant components were identified in the 28 medicinal plant collections studied.

A study of the frequency of use of raw materials showed that peppermint (*Mentha piperita* L.) occupies the leading position, included in 15 preparations, which is more than 50% of the total number of preparations. The second position is occupied by chamomile flowers (*Matricaria chamomilla* L.), found in 11 cases, while licorice root (*Glycyrrhiza glabra* L.) is represented in 10 collections.

The analysis shows that the most common medicinal plant collections are those with antispasmodic, anti-inflammatory, and sedative effects.

Key words: pharmaceutical market of Ukraine, medicinal plant collections, manufacturers, ATC classification

ORCID ID автора:

Величко К. О. (ORCID ID 0009-0006-8607-583X).

Надійшла: 17 вересня 2025 р.

Прийнята до друку: 18 листопада 2025 р.

Контактна особа: Величко Карина Олегівна, провідний інженер, відділ медичної хімії, ДУ «Інститут фармакології та токсикології НАМН України», буд. 14, вул. Антона Цедіка, м. Київ, 03057. Тел.: + 38 0 44 456 98 65. Електронна пошта: velichkokarins@gmail.com